

ORHAN VELİ

Bütün Yazıları

ORHAN VELİ
BÜTÜN YAZILARI

Can Modern

Bütün Yazıları, Orhan Veli

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2021

2. basım: Ocak 2023, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Dizi editör: Şirin Etik

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Bilal Sarıteke

Baskı ve cilt: Matsis Matbaa Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Tevfikbey Mahallesi Dr. Ali Demir Caddesi No: 51 Giriş Depo Bölümü

Küçükçekmece-İstanbul

Sertifika No: 40421

ISBN 978-975-07-4765-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

ORHAN VELİ
BÜTÜN YAZILARI

DENEME

♥can

Orhan Veli'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Bütün Őirleri, 2021

ORHAN VELİ, tam adıyla Orhan Veli Kanık, 13 Nisan 1914'te İstanbul, Beykoz'da dünyaya geldi. 1921 Galatasaray Lisesi'ne başladı ama babası Mehmet Veli Kanık'ın Cumhurbaşkanlığı Bando Şefliği'ne atanması ve ailenin Ankara'ya taşınmasıyla öğrenimine orada devam etti. Garip akımının diğer iki üyesi olacak Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le Ankara'da lise yıllarında dost oldu. Beraber *Sesimiz* dergisini çıkarmaya başladılar. Öğrenimini İstanbul Üniversitesi'nin Felsefe Bölümünde sürdüren Orhan Veli, 1936'da eğitimini yarım bırakarak Ankara'ya döndü ve PTT Genel Müdürlüğü'nde Telgraf İşleri'nde memurluk yaptı. İlk şiirleri de bu yıllarda Nahit Sırrı Örik'in teşviğiyle *Varlık*'ta ve diğer kültür-sanat dergilerinde müstear adla yayımlandı. 1941'de Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le çıkardıkları *Garip* ile şiirde Birinci Yeni akımını başlattı. *Vazgeçmediğim* (1945), *Destan Gibi* (1946), *Yenisi* (1947) kitaplarını yayımladı. 1949'da *Karşı* adlı şiir kitabını, savaş sonrası dönemin zor şartları yüzünden yayın ömrü uzun olmamış *Yaprak* dergisini çıkardı. Sosyal, siyasi ve kültürel konularda yankı uyandıran yazılar kaleme almış, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le Nâzım Hikmet'in mahkûmiyetini protesto etmek için üç gün açlık grevi yapmaları o dönem çok konuşulmuştur. Orhan Veli, kapatılmış bir belediye çukuruna düşerek başından hafifçe yaralanmış ve dört gün sonra beyin kanamasından yaşamını yitirmiştir. Lisedeki edebiyat hocası Ahmet Hamdi Tanpınar'ın tarifıyla "şiirimize tatlı anlaşmazlığı ve lezzeti getiren zekâ" olan Orhan Veli, Aşiyân Mezarlığı'nda dostlarının yaptırdığı bir mezara defnedilmiştir. Yürüme mesafesindeki heykeli halen Boğaziçi'ni seyretmektedir.

İçindekiler

YAZILAR.....	15
<i>Garip</i>	17
Sanat İçin Sanat.....	31
Halk Sanatkârının Kültürü.....	35
Kim Suçlu.....	39
<i>Garip</i> İçin.....	43
Cevap.....	47
Genç Bir Şairle Konuşma.....	50
Nazım, Nesir, Şiir.....	55
Dil Bahsi.....	59
Dil, Gene Dil.....	63
Şiir Kitapları.....	67
<i>Carmen</i>	71
Roman.....	76
<i>Review</i>	81
Edebiyat-ı Cedide.....	86
Yeni Şairler.....	89
Şiir Mükâfatı.....	92
<i>Tercüme</i>	96

Edebiyat Dünyamız	101
Bir Sayfa Üstüne	105
<i>Seçme Eserler Bibliyografyası</i>	110
<i>Varlık</i> Dergisi	114
Atilâ Revüsü	118
Muzaffer Tayyip Uslu	122
Dil	126
Oktay Rifat'ın Kitabı	130
Yenilikler	135
Gerçek Yenilik	139
<i>Otuz Beş Yaş</i>	143
<i>Adamın Biri</i>	147
<i>Rahatı Kaçan Ağaç</i>	151
Okuma Yazma Düşmanı Bir Milli Eğitim Bakanı	155
Ciddi	158
Orhan Veli Cevap Veriyor	162
Din İnkılabı	165
Başbakanın Nutku	168
Demokrasi Sayısı	171
Anlamak	175
Ölü Doğmuş Çocuklar	178
Toplumun Sanatı	181
Anlayamıyorum	185
Hoşlanmıyorum	188
Karikatürden Şiire	193
Bir Tenkit Üzerine	196
Edebiyat	200
Şairin İşi	203
Yolcu Notları I	206

Yolcu Notları II.....	209
Halkla Gerçek.....	213
Yanlış Bir Yol.....	214
Pompei'nin Son Günleri	216
Genç Şairden Beklenen.....	217
<i>Hacı Baba'nın Kumruları</i>	220
<i>Eskisi Gibi, Eskisinden Üstün</i>	221
Philippe Soupault Türkiye'de Philippe Soupault <i>Yaprak</i> 'ta	222
İrtica Kötü mü?.....	225
Necati'ye Mektup	227
<i>Güzel Yazılar</i>	229
Küçük Bir Antoloji.....	233
<i>Güzel Yazılar II</i>	238
Neler Demişler?.....	242
<i>Antigone ile Scapin'in Dolapları</i>	243
Sait Faik İçin	245
Dilimizin Genç Softaları.....	249
Grev mi, Grev Hakkı mı?	251
<i>Nasrettin Hoca ve Yeni Adam</i>	252
<i>Yeni Şiirler 1950</i>	255
<i>Sebilürreşad</i> 'ın Meseleleri.....	257
Ajansın Dili	260
Şiir Yolu ile Tanıtma.....	262
Gene <i>Sebilürreşad</i>	265
"Ve" Üstüne	266
<i>Kitaplar</i> Dergisi	269
Bir Şiir Kitabının Söylettikleri.....	271
Neler Demişler?.....	274

Cümbüşlü Bir Kitap.....	276
Gelecek Günlerin Yakın Tarihi.....	279
Mahmut Makal'ın Yurt Sevgisi.....	281
İlgililer Okusun.....	283
Nâzım Hikmet Meselesi	285
Rüyada ... Görmek.....	287
Mahmut Makal Serbest Bırakılmış	289
Bazı Üniversiteli Gençlere	294
<i>Nefais-i Edebiye</i>	297
Ezan.....	302
Ezan Üstüne	304
Cumhuriyet Devrinde Şiir	307
ÖLÜMÜNDEN SONRA YAYIMLANAN YAZILARI	313
Radyoda Alaturka	315
Resim Üzerine	318
Palme Académique	321
Atatürk'ün Adı	323
Tanıdığım Meşhurlar.....	324
Sapık Temayüller	332
KONUŞMALAR.....	337
Şiir Ölüyor mu?.....	339
Türk Edebiyatını İnkâr Eden Genç.....	343
Orhan Veli ile Şiire Dair Bir Konuşma	349
Yeni Neslin Tanınmış Şairi Orhan Veli'ye Altı Sual	352
Orhan Veli	356
Rakı Şişesinde Balık Olmak İsteyen Şair	359
Orhan Veli ile Bir Konuşma	366
Şiirde Aydınlik	370
Şair Orhan Veli Diyor ki	374

Muharir Neden Yetiřmiyor? Orhan Veli Diyor ki.....	378
Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday ile Sanat Üzerine Konuřtuk.....	382
Konferans.....	388
Onunla Sait Faik.....	397

Yazılar

GARİP¹

Şiir, yani söz söyleme sanatı, geçmiş asırlar içinde birçok değişikliklere uğramış; en sonunda da bugünkü noktaya gelmiş. Bu noktadaki şiirin doğru dürüst konuşmadan bir hayli farklı olduğunu kabul etmek lâzım. Yani şiir bugünkü hâliyle, tabîi ve alelâde konuşmaya nazaran bir ayrılık göstermekte, nisbî bir garabet arz etmektedir. Fakat işin hoş tarafı, bu şiirin birçok hamleler neticesinde kendini kabul ettirmiş, bir anane kurmak suretiyle de mezkûr acayıpliği ortadan kaldırmış olması. Yeni doğup bugünün münevveri tarafından terbiye edilen çocuk kendini doğrudan doğruya bu noktada idrâk ediyor. Şiiri, kendine öğretilen şartlar içinde aradığından, bir tabiileşme arzusunun mahsulü olan eserleri hayretle karşılıyor. Garip telâkkisi, öğrendiklerini tabîi kabul edişinden gelmekte. Ona buradaki izafiliği göstermeli ki, öğrendiklerinden şüphe edebilsin.

*

Anane, şiiri nazım dediğimiz bir çerçeveye içinde muhafaza etmiş. Nazmın belli başlı unsurları vezinle kafiyedir. Kafiyeyi ilk insanlar ikinci satırın kolay hatırlanması-

1. *Garip*'in birinci basımının önsözü. 1941 yılında çıkan yazı. (Y.N.)

nı temin için, yani sadece hafızaya yardımcı olmak maksadıyla kullanmışlardı. Fakat onda sonradan bir güzellik buldular. Onu, hikmeti vücudu aşağı yukarı aynı olan vezinle birlikte kullanmayı bir maharet saydılar. Şiirin de menşesinde, diğer sanatlarda olduğu gibi, böyle bir oyun arzusu vardır. Bu arzu iptidaî insan için nazarı itibara alınamayacak bir ehemmiyetteydi. Halbuki insan o zamandan beri pek çok tekâmül etti. Bugünkü insan öyle zan ve temenni ediyorum ki, vezinle kafiyenin kullanılışında kendini hayrete düşüren bir güçlük, yahut da büyük heyecanlar temin eden bir güzellik bulmayacaktır. Nitekim bu rahatsız edici hakikati görmüş olanlar, vezinle kafiye “âhenk” denilen yeni bir şiir unsurunun ebeveyni nazariyle bakmışlar, bu yeni nimete dört elle sarılmışlar. Bir şiirde eğer takdir edilmesi lâzım gelen bir âhenk varsa, onu temin eden şey, ne vezindir ne de kafiye. O âhenk vezinle kafiyenin dışında da, vezinle kafiyeyle rağmen de mevcuttur. Fakat onu şiirde şuurlu hâle getirip anlayışları en kıt insanlara bile bir âhengün mevcut olduğunu haber veren şey vezinle kafiye. Bu suretle farkına varılan, yani vezinle, kafiye ile temin edilen bir âhenkten zevk duyabilmek yahut da lâkırdıyı bu basit ölçüler içinde söylemeyi maharet sayabilmek; safdilliklerin herhalde en muhteşemi olmalıdır. Bunun haricinde bir âhenge inanmaksam, onun şiir için ne kadar lüzumsuz, hatta ne kadar zararlı olduğunu biraz sonra anlatacağım.

*

Vezinle kafiyenin her şeye rağmen birer kayıt olduğunu da kabul edelim. Bunlar şairin düşüncesine, hassasiyetine hükmettikleri gibi lisanın şeklinde de değişiklikler yapıyorlar. Nazım dilindeki nahiv acayıplıkları vezinle kafiye zaruretinden doğmuş. Bu acayıplıklar belki de, ifadeyi genişletmesi itibariyle, şiir için faydalı olmuştur.

Hatta onların, nazım endişelerinin dışında dahi baş tacı edilmeleri ihtimali vardır. Fakat bu kuruluş bazılarının kafalarına “şiiir dilinin kendine hâs yapısı” diye dar bir telâkki getirmiş. Bu çeşit insanlar birtakım şiiirleri reddederlerken, “Konuşma diline benzemiş,” diyorlar. Köklerini vezinle kafiyeden alan bu telâkki, hakikî mecrasını arayan şiiirde hep aynı izafi garabeti bulacak, onu kabul etmek istemeyecektir.

*

Lâfız ve mâna sanatları çok kere zekânın tabiat üzerindeki değiştirici, tahrip edici hassalarından istifade eder. Bilgisini, terbiyesini geçmiş asırlara borçlu olan insan için bundan daha tabii bir şey yoktur. Teşbih, eşyayı, olduğundan başka türlü görmek zorudur. Bunu yapan insan acayip karşılanmaz, kendine hiçbir gayri tabiiilik isnat edilmez. Halbuki teşbihle istiâreden kaçan, gördüğünü herkesin kullandığı kelimelerle anlatan adamı bugünün münevveri *garip* telâkki etmektedir. Hatası, muhtelif sapıtmalarla gelinmiş bir şiiir anlayışını kendine çıkış noktası yapmasıdır. Yazının peyda olduğu günden beri yüz binlerce şair gelmiş, her biri binlerce teşbih yapmış. Hayran olduğumuz insanlar bunlara birkaç tane daha ilâve etmekle acaba edebiyata ne kazandıracaklar? Teşbih, istiâre, mübalâğa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayal zenginliği, ümit ederim ki, tarihin aç gözünü artık doyurmuştur.

*

Edebiyat tarihinde pek çok şekil değişiklikleri olmuş, yeni şekil her defasında, küçük garipsemelerden sonra kolayca kabul edilmiştir. Güç kabul edilecek deği-

şiklik, zevke ait olanıdır. Böyle değişmelerin pek seyrek vukua geldiğini; üstelik, bu suretle meydana çıkan edebiyatlarda da her şeye rağmen değişmeyen, yine devam eden, hepsinde müşterek olan bir taraf bulunduğunu görüyoruz. Bugüne kadar burjuvazinin malı olmaktan, yüksek sanayi devrinin başlamasından evvel de dinin ve feodal zümrenin köleliğini yapmaktan başka hiçbir işe yaramamış olan şiirde, bu değişmeyen taraf; *müreffeh sınıfların zevkine hitap etmiş olmak* şeklinde tecelli ediyor. Müreffeh sınıfları yaşamak için çalışmaya ihtiyacı olmayan insanlar teşkil ederler. O insanlar geçmiş devirlerin hâkimidirler. O sınıfı temsil etmiş olan şiir lâıyk olduğundan daha büyük bir mükemmeliyete erişmiştir. Ama yeni şiirin istinat edeceği zevk, artık ekalliyeti teşkil eden o sınıfın zevki değil. Bugünkü dünyayı dolduran insanlar yaşamak hakkını mütemadî bir didişmenin sonunda buluyorlar. Her şey gibi, şiir de onların hakkıdır, onların zevkine hitap edecektir. Bu, mevzuubahis kitlenin istediklerini eski edebiyatların âletleriyle anlatmaya çalışmak demek de değildir. Mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmaktır.

Yeni bir zevke ancak yeni yollarla, yeni vasıtalarla varılır. Birtakım nazariyelerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiçbir yeni, hiçbir sanatkârane hamle yoktur. Yapıyı temelinden değiştirmelidir. Biz senelerden beri zevkimize, irademize hükmetmiş, onları tâyin etmiş, onlara şekil vermiş edebiyatların, o sıkıcı, o bunaltıcı tesirinden kurtulabilmek için, o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. Mümkün olsa da “şiir yazarken bu kelimelerle düşünmek lâzımdır” diye yaratıcı faaliyetimizi tahdit eden lisanı bile atsak. Ancak bu suretledir ki, kendimizi alışkan-

lıkların sürüklediği gayri tabii inhiraftan kurtarmış; safiyetimize, hakikatimize irca etmiş oluruz.

*

Tarihin beğenerek andığı insanlar daima dönüm noktalarında bulunanlardır. Onlar bir ananeyi yıkıp yeni bir anane kurarlar. Daha doğrusu kurdukları şey içlerinden gelen yeni bir kayıtlar sistemidir. Ancak ileriki nesillere intikal ettikten sonra anane olur. Büyük sanatkâr nâmütenahi kayıtların içindedir. Fakat bu kayıtlar, hiçbir zaman, evvelkiler tarafından vazedilmiş değildir. O, kitapların öğrettiğinden daha fazlasını arayan, sanata yeni kayıtlar sokmaya çalışan adamdır. 17. asır Fransız klasisizmi kaideci olmuş, fakat ananepereşt olmamıştır. Zira kaidelerini kendi getirmiştir. 18. asır yazıcıları daha çok ananepereşt oldukları halde sanatkârlıkları bakımından ananeyi kuranlar seviyesine yükselememişlerdir. Çünkü kayıtları hissetmemişler, öğrenmişlerdir. Bir şeyin ya lüzumunu, yahut da lüzumsuzluğunu hissetmeli, fakat herhalde, hissetmelidir. Lüzumu hissedenler kurucular, lüzumsuzluğu hissedenler yıkıcılarıdır. Her ikisi de cemiyetlerin fikir hayatı için devam ettirici insanlardan daha faydalıdır. Bu çeşit insanlar belki her zaman muvaffak olamazlar. Yaptıkları işin tutunabilmesi, işin içtimâî bünyedeki tebeddüllerle olan münasebetine ve bu tebeddüllerin ehemmiyetine tâbidir. Ademi muvaffakiyetin sebeplerinden biri de yapmanın yapılması lâzım geleni bilmekten farklı oluşudur. Bir insan kurduğunu mükemmelleştiremeyebilir. Fakat kendisini hemen takip edecek olana kıymetli bir temel tevdi eder. Ya bir yol gösterir, yahut bir yolun yanlış olduğunu söyler. Bu insan bir davanın bayraktarı, sıra neferi veya fedaisi demektir. Bir fikir uğrunda fedai olmayı göze almış insan takdirle,

minnetle karşılanmalıdır. Bununla beraber fedai olmayı göze almış insanın ne takdire ihtiyacı vardır ne de teşvi-ke. Çünkü bunlar ondaki emniyet hissine hiçbir şey ilâve etmeyecektir. En koyu irtica hareketlerinin, cesaretinden hiçbir şey eksiltemeyeceği gibi.

*

Ben, sanatlarda tedahüle taraftar değilim. Şiiri şiir, resmi resim, musikiyi musiki olarak kabul etmeli. Her sanatın kendine ait hususiyetleri, kendine ait ifade vasıtaları var. Meramı bu vasıtalarla anlatıp bu hususiyetlerin içinde kapalı kalmak hem sanatın hakikî kıymetlerine hürmetkâr olmak, hem de bir cehde, bir emeğe yer vermek demek değil mi? Güzel olanı temin edecek güçlük herhalde bu olmalı. Şiirde musiki, musikide resim, resimde edebiyat bu güçlüğü yenemeyen insanların başvurdıkları birer hileden başka bir şey değil. Ayrıca bu sanatlar, öteki sanatların içine girince hakikî değerlerinden de birçok şeyler kaybediyorlar. Meselâ bir şiirde ahenktar birkaç kelimenin yan yana gelmesinden meydana çıkmış bir musikiyi, nağmelerindeki tenevvü ve akorlarındaki zenginlikle muazzam bir sanat olan sahici musiki yanın-da küçümsememeye imkân var mı? Mahreçleri aynı olan harflerin bir araya toplanmasıyla vücuda gelen “ahengi taklidi” de bu kadar basit, bu kadar adi bir hile. Ben bu gibi hilelerden zevk duymanın, o ahengi şiirde hissetmekten gelen bir memnuniyet olduğuna kaniim. İnsan anlaşılmas sandığı bir şeyi anladığı vakit memnun olur. Bu memnuniyeti, anlaşılmas sanılan eserin muvaffakiyeti addetmek, insanın kendini muharrirle bir tutmak, yani kendi kendini beğenmek arzusundan başka bir şey değil. Bu itibarla halk tarafından sevilen eserler en kolay anlaşılabilir oluyor. Meselâ musiki zevkleri yeni teşekkül etmeye başlamış insanlar Tchaikovski'nin; mevzuu Napoléon'un

Moskova seferinden alınmış, vak'aları, resim gibi, hikâye gibi tasvir edilmiş olan *1812 Uvertürü*'nü hayranlıkla dinlerler. Yine onlar için Saint-Saëns'in ölülerin gece saat on ikiden sonra mezarlarından kalkıp rakedişlerini, sabahın oluşunu, horozların ötüşünü, iskeletlerin tekrar mezarlarına girişini anlatan *Danse Macabre*'ı ile Borodin'in bir kervanın su ve çingirak sesleri arasında ilerleyişini anlatan *Asya'nın Steplerinde* isimli eserleri en büyük musiki eserleridir. Bence, musiki gibi ifade vasıtası fevkalâde geniş bir sanatta tasvirle avlamak gibi basit bir hileye müracaat, bestekâr için göz yumulamıyacak derecede büyük bir kusur. Halkın, yukarıda da anlattığım cinsten bir *infériorité* kompleksine bağlı olan bu hissini, hiçbir büyük sanatkâr istismar etmemeli. Sanatkâr, kendini verdiği sanatın hususiyetlerini keşfetmek, hünerini de bu hususiyetler üzerinde göstermek mecburiyetindedir. Şiir bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatıdır. Yani tamamiyle mânadan ibarettir. Mâna insanın beş duygusuna değil, kafasına hitab eder. Binaenaleyh doğrudan doğruya insan ruhiyatına hitab eden ve bütün kıymeti mânasında olan hakiki şiir unsurunun musiki gibi, bilmem ne gibi tâlî hokkabazlıklar yüzünden dikkatimizden kaçacağını da hatırdan çıkarmamalı. Tiyatro için çok daha lüzumlu olan dekora itiraz ediyorlar da, şiirdeki musikiye itiraz etmiyorlar.

Apollinaire, *Calligrammes* adlı kitabında, şiire bir başka sanat daha sokuyor: resim. Faraza bir yağmur şiirinin mısralarını sayfanın yukarı köşesinden aşağı köşesine doğru dizmiş. Yine aynı kitapta bir seyahat şiiri var; harfleriyile kelimelerinin sıralanışı gözümüzün önüne vagonlardan, telgraf direklerinden, aydan, yıldızlardan mürekkep bir tablo çiziyor. İtiraf etmek lâzım gelirse, bütün bunların bize bir yağmur havası bir seyahat havası verdiğini, yani Apollinaire'in başka bir sanata ait birtakım dalaverelerle bizi şiirin havasına soktuğunu söylemek icab eder.

Yüz kelimelik bir şiirde yüz tane güzellik arayan insan vardır. Halbuki bin kelimelik bir şiir bile bir tek güzellik için yazılır. Tuğla güzel değildir. Sıva güzel değildir. Fakat bunlardan terekküp eden bir mimari eseri güzeldir.

Türk şiirine günlük ve güncel hayatı getiren Birinci Yeni'nin kurucularından Orhan Veli, bir şairin duyarlılığına sahip olmasının yanı sıra şiir hakkında konuşan, düşünen ve yazan bir fikir insanıydı.

Dönemin gazeteleri ve dergilerinde yer almış yazıları, konuşmaları, söyleşileri bir araya getiren bu derlemede Orhan Veli çok yönlü edebiyatçılığını, geniş dünyasını ve şairin şiirlerinden tanıdığımız muzip ve eğlenceli kimliğini ortaya koyuyor. *Bütün Yazıları*, yazarı gibi her yıl bir yaş daha gençleşen güncel bir yapıt.

